

Sygn. akt **III AUa 995/17**

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 18 lipca 2018 r.

Sąd Apelacyjny w Poznaniu III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: SSA Małgorzata Woźniak-Zendran (spr.)

Sędziowie: SSA Wiesława Stachowiak

del. SSO Roman Walewski

Protokolant: st. sekr. sądowy Beata Tonak

po rozpoznaniu w dniu 18 lipca 2018 r. w Poznaniu

sprawy **P. N.**

przeciwko **Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w S.**

o prawo do niezrealizowanego świadczenia

na skutek apelacji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddział w S.

od wyroku Sądu Okręgowego w Poznaniu

z dnia 4 lipca 2017 r. sygn. akt VII U 6370/16

zmienia zaskarżony wyrok i oddała odwołanie.

del. SSO Roman Walewski	SSA Małgorzata Woźniak-Zendran	SSA Wiesława Stachowiak
-------------------------	--------------------------------	-------------------------

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 8 lipca 2016 r. (znak: (...)) Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Oddział w S. wydaną na podstawie ustawy z dnia 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 2016 r., poz. 887) odmówił P. N. prawa do niezrealizowanego świadczenia po zmarłym ojcu Z. N., za miesiąc czerwiec 2016 r.

Odwołanie od tej decyzji złożył P. N., wnosząc o jej zmianę i przyznanie połowy niezrealizowanego za miesiąc czerwiec 2016 r. świadczenia po zmarłym ojcu Z. N..

Sąd Okręgowy w Poznaniu, Wydział VII Pracy i Ubezpieczeń Społecznych, wyrokiem z dnia 4 lipca 2017r., w sprawie VII U 6370/16 zmienił zaskarżoną decyzję w ten sposób, że ustalił, iż odwołujący ma prawo do połowy niezrealizowanego świadczenia za miesiąc czerwiec 2016 roku, po ojcu Z. N., zmarłym 7 czerwca 2016 roku.

Sąd Okręgowy ustalił, iż Z. N., ur. (...), od 1 listopada 1992 r. pobierał emeryturę, przy czym ostatnio ustalona wysokość świadczenia netto (wraz z dodatkami: pielęgnacyjnym, kombatanckim, ryczałtem energetycznym oraz dodatkiem

kompensacyjnym) wynosiła 2.251,68 zł netto. Z. N. był wdowcem, zamieszkiwał w U.. Ubezpieczony miał dwoje dzieci: synów P. N. (odwołującego) i M. N.. Z. N. mieszkał sam, samodzielnie też prowadził gospodarstwo domowe, nie pozostawał na niczym utrzymaniu.

Z. N. zmarł 7 czerwca 2016 r.

W dniu 10 czerwca 2016 r. syn zmarłego Z. . M. N. złożył w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych Oddział w S. wniosek o wypłatę niezrealizowanego świadczenia w postaci przysługującej jego ojcu emerytury za miesiąc czerwiec 2016 r. W treści wniosku M. N. poczynił adnotację, że zmarły ojciec nie prowadził z nikim gospodarstwa domowego, mieszkał sam.

Decyzją z dnia 14 czerwca 2016 r. organ rentowy na podstawie art. 136 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 2016 r., poz. 887), po rozpoznaniu wniosku z dnia 10 czerwca 2016 r., przyznał M. N. prawo do niezrealizowanego świadczenia po zmarłym Z. N. za okres od dnia 1 czerwca 2016 r. do dnia 30 czerwca 2016 r. w kwocie 2.251,68 zł. Świadczenie to zostało faktycznie wypłacone przez organ rentowy M. N., który przeznaczył je na pokrycie kosztów pochówku zmarłego ojca.

W dniu 27 czerwca 2016 r. P. N., wystąpił do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych I Oddział w P. z analogicznym żądaniem, który przekazany został do rozpoznania Oddziałowi w S. .

W dniu 8 lipca 2016 r. organ rentowy wydał zaskarżoną decyzję.

Sąd I instancji wskazał, iż zgodnie z treścią art. 136 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t.j. Dz. U. z 2016 r., poz. 887 ze zm.) powoływanej dalej jako ustawa emerytalna -w razie śmierci osoby, która zgłosiła wniosek o świadczenia określone ustawą, świadczenia należne jej do dnia śmierci wypłaca się małżonkowi, dzieciom, z którymi prowadziła wspólne gospodarstwo domowe, a w razie ich braku - małżonkowi i dzieciom, z którymi osoba ta nie prowadziła wspólnego gospodarstwa domowego, a w razie ich braku - innym członkom rodziny uprawnionym do renty rodzinnej lub na których utrzymaniu pozostawała ta osoba. Osoby wymienione w ust. 1 mają prawo do udziału w dalszym prowadzeniu postępowania o świadczenia, nieukończonego wskutek śmierci osoby, która o te świadczenia wystąpiła (ust. 2). W myśl ust. 3 zacytowanego artykułu, roszczenia o wypłatę świadczeń o których mowa w ust. 1, wygasają po upływie 12 miesięcy od dnia śmierci osoby, której świadczenia przysługiwały, chyba że przed upływem tego okresu zgłoszony zostanie wniosek o dalsze prowadzenie postępowania. Treścią normy prawnej zawartej w tym przepisie jest zatem ustanowienie rocznego terminu dochodzenia roszczeń przez członków rodziny zmarłego, który za życia złożył wniosek o przyznanie świadczeń; po upływie tego terminu roszczenia owe wygasają.

Podkreślono, że emerytura czy też renta są świadczeniami osobistymi, a zasady ich wypłaty zostały w sposób kompletny uregulowane w przepisach prawa ubezpieczeń społecznych. Z tych przepisów wynika, którym osobom mogą zostać wypłacone świadczenia na wypadek śmierci ubezpieczonego. Właśnie przepis art. 136 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych reguluje taką sytuację. Ustawodawca w powyższym przepisie ustalił nie tylko krąg osób uprawnionych do dochodzenia niezrealizowanego świadczenia, ale również wskazał pewną kolejność, co oznacza, że innym członkom rodziny świadczenie może być wypłacone, gdy nie ma osób bliższych jak małżonek i dzieci.

W pierwszej kolejności realizacja przysługującej zmarłemu świadczeniobiorcy należności następuje do rąk małżonka i dzieci, z którymi prowadził on wspólne gospodarstwo domowe, w drugiej kolejności - na rzecz małżonka i dzieci, z którymi nie prowadził on owego gospodarstwa, a w dalszej kolejności - innym członkom rodziny bądź uprawnionym do renty rodzinnej, bądź na których utrzymaniu pozostawał emeryt lub rencista przed śmiercią.

Osoba zaliczona przez ustawodawcę do drugiej lub trzeciej kategorii uprawnionych do wypłaty niezrealizowanego świadczenia, może skutecznie ubiegać się o należności z tego tytułu tylko wtedy, gdy brak podmiotów predysponowanych w pierwszej kolejności do otrzymania świadczenia przysługującego zmarłemu.

Sąd Okręgowy wskazał, że przedmiotem sporu pozostawało ustalenie kręgu oraz kolejności osób uprawnionych w myśl przepisów ustawy - do ubiegania się o prawo niezrealizowanego świadczenia po zmarłym Z. N..

Podkreślono, że w niniejszej sprawie nie było osób zaliczonych przez ustawodawcę do pierwszej kategorii (tj. małżonka i dzieci, z którymi świadczeniobiorca prowadził wspólne gospodarstwo domowe). Bezsporne było bowiem, że Z. N. był wdowcem i mieszkał sam, a w takiej sytuacji osobami uprawnionymi otrzymania świadczenia są w drugiej kolejności - małżonek i dzieci, z którymi świadczeniobiorca nie prowadził owego gospodarstwa.

Sąd I instancji uznał, że osobami uprawnionymi do niezrealizowanego świadczenia po zmarłym byli jego obaj synowie. Ponieważ niezrealizowane świadczenie jest świadczeniem pieniężnym (i ze swojej istoty, podzielnym), w ocenie sądu, w przypadku kilku osób należących do tej samej kategorii i spełniającym warunki do wypłaty świadczenia, świadczenie winno ulec równemu podziałowi. W ocenie tego Sądu, przedmiotowy przepis upoważnia do podziału świadczenia pomiędzy podmioty zaliczone do tej samej kategorii osób predysponowanych do jego wypłaty. W konsekwencji Sąd I instancji przyjął, że skoro Z. N. miał dwoje dzieci: P. N. i M. N., to każdy z powyższych ma prawo do połowy świadczenia.

Za błędną koncepcję organu rentowego Sąd Okręgowy uznał, iż w przypadku wielości wniosków tej treści o sposobie ich załatwienia decyduje kolejność zgłoszeń. Świadczenie powinno być wypłacone tej osobie, która faktycznie zalicza się do kategorii osób uprawnionych, nawet jeśli inni zainteresowani uprzedzili ją w złożeniu stosownego wniosku. Zaniechanie przez Oddział ZUS przeprowadzenia niezbędnego postępowania wyjaśniającego i w efekcie nieprawidłowe ustalenie kręgu uprawnionych do niezrealizowanego świadczenia po zmarłym emerycie, nie pozbawia osoby spełniającej ustawowe kryteria kwalifikacyjne możliwości dochodzenia wypłaty świadczenia we wskazanym wcześniej terminie.

Zdaniem tego Sądu nie ma znaczenia okoliczność, iż M. N. przeznaczył otrzymane świadczenie na pokrycie kosztów pochówku zmarłego ojca, Z. N.. Zacytowane wyżej przepisy nie uzależniają bowiem przyznania prawa do niezrealizowanego świadczenia od tego, na jaki cel owe środki zostaną wykorzystane oraz czy zostały wydane. Z punktu widzenia przedmiotu niniejszego postępowania okoliczność, w jaki sposób zostało spożytkowane przedmiotowe świadczenie, była irrelevantna dla rozstrzygnięcia w niniejszej sprawie.

Bezzasadna była odmowa wypłaty połowy należności na rzecz P. N., skoro jest on także osobą uprawnioną do wypłaty świadczenia, a nadto złożył wniosek przed upływem rocznego terminu liczonego od śmierci świadczeniobiorcy, przewidzianego w artykule 136 pkt 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t.j. Dz. U. z 2016 r., poz. 887 ze zm.).

W stosunku do M. N. organ rentowy powinien rozważyć zastosowanie przepisów dotyczących zwrotu nienależnie pobranych świadczeń, które zostały uregulowane w art. 138 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t.j. Dz. U z 2016 r., Nr 887).

W rezultacie, Sąd I instancji zmienił zaskarżoną decyzję na podstawie art. 477¹⁴ § 2 k.p.c. w ten sposób, że ustalił, iż odwołujący P. N. ma prawo do połowy niezrealizowanego świadczenia za miesiąc czerwiec 2016 r. po ojcu Z. N., zmarłym dnia 7 czerwca 2016 r.

O kosztach procesu orzeczono na podstawie art. 98 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (tekst jednolity Dz. U. 2016 r., poz. 623 z późn. zm.) uznając, iż w toku postępowania w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych wydatki ponosi Skarb Państwa.

Apelację od powyższego wyroku wniósł pozwany organ rentowy, zaskarżając go w całości.

Sądowi I instancji apelujący zarzucił naruszenie prawa materialnego, tj. art. 136 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z FUS poprzez jego niewłaściwe zastosowanie i przyjęcie, że ubezpieczony ma prawo do połowy niezrealizowanego świadczenia za miesiąc czerwiec 2016r. po zmarłym ojcu Z. N..

Mając na uwadze powyższe, pozwany wniósł o:

1. zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie odwołania, ewentualnie
2. uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania,
3. zasądzenie od odwołującego na rzecz organu rentowego kosztów zastępstwa prawnego za obie instancje według norm przepisanych.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja organu rentowego zasługuje na uwzględnienie w sposób skutkujący zmianą zaskarżonego wyroku i oddaleniem odwołania.

Wskutek zgonu ubezpieczonego Z. N. kwestią wymagającą wyjaśnienia było to - czy i kto oraz kiedy uprawniony jest do wypłaty emerytury należnej Z. N. za czerwiec 2016r.

W powyższym zakresie rozstrzygnięcie Sądu pierwszej instancji oparte zostało na błędnej wykładni przepisu art. 136 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t.j. Dz. U. z 2015r., poz. 748 ze zm.).

Ustawa z dnia 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych reguluje w art. 136 sytuację prawną osób bliskich ubezpieczonego, który zmarł po złożeniu wniosku o świadczenie (tzw. niezrealizowane świadczenia). W takim stanie rzeczy do świadczeń należnych tej osobie do dnia śmierci uprawnione są trzy kategorie osób:

I - małżonek i dzieci, z którymi osoba zmarła prowadziła wspólne gospodarstwo domowe,

II - małżonek i dzieci, z którymi osoba zmarła nie prowadziła wspólnego gospodarstwa domowego,

III - inni członkowie rodziny uprawnieni do renty rodzinnej lub na których utrzymaniu pozostawała osoba zmarła.

Ust. 2 art. 136 ustawy o emeryturach i rentach z FUS stanowi, że osoby wymienione w ust. 1 mają prawo do udziału w dalszym prowadzeniu postępowania o świadczenia, nieukończonego wskutek śmierci osoby, która o te świadczenia wystąpiła. Natomiast zgodnie z ust. 3 przywołanego artykułu, roszczenia o wypłatę świadczeń, o których mowa w ust. 1, wygasają po upływie 12 miesięcy od dnia śmierci osoby, której świadczenia przysługiwały, chyba że przed upływem tego okresu zgłoszony zostanie wniosek o dalsze prowadzenie postępowania.

Podkreślić należy, że osoby zaliczane do II i III kategorii będą uprawnione do niezrealizowanego świadczenia wyłącznie o ile nie będzie osób zaliczanych do wyższej (wyższych) kategorii. W konsekwencji, gdy istnieją osoby należące do I kategorii, organ rentowy nie będzie mógł dokonać wypłaty na rzecz osób należących do II kategorii, także wówczas, gdy osoby należące do I kategorii oświadczą, że rezygnują z przysługującego im prawa, czy też nie złożą wniosku jako pierwsze (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 28 lutego 2006r. III AUa 2981/04).

W niniejszej sprawie niespornym jest, że brak jest osób należących do I kategorii uprawnionych – Z. N. był wdowcem, samodzielnie prowadził gospodarstwo domowe, nie pozostawał na niczym utrzymaniu. Miał natomiast dwoje dzieci, synów: P. i M.. Mogli oni zatem zostać zaliczeni do II kategorii.

Istota problemu w niniejszej sprawie nie dotyczy jednak wskazania grona podmiotów predestynowanych do niezrealizowanych świadczeń emerytalno – rentowych, lecz sprowadza się do pytania, czy hipotezą omawianej normy

prawnej objęte są wszystkie wnioski, które zostaną złożone przez uprawnione w danej kategorii podmioty, niezależnie od daty ich złożenia oraz faktu, że świadczenie zostało już wypłacone jednemu z uprawnionych podmiotów.

Nie może bowiem umknąć z pola widzenia, że w dniu 10 czerwca 2016r. syn zmarłego Z. M. N. złożył w Zakładzie Ubezpieczeń Społecznych Oddział w S. wniosek o wypłatę niezrealizowanego świadczenia w postaci przysługującej jego ojcu emerytury za miesiąc czerwiec 2016r., a decyzją z dnia 14 czerwca 2016r. organ rentowy na podstawie art. 136 ustawy z dnia 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz. U. z 2016r., poz. 887) przyznał M. N. prawo do niezrealizowanego świadczenia po zmarłym Z. N. za okres od dnia 1 czerwca 2016r. do dnia 30 czerwca 2016r. w kwocie 2.251,68 zł. Świadczenie to przy tym zostało faktycznie przez organ rentowy wypłacone M. N..

Odmienne niż Sąd Okręgowy, Sąd odwoławczy uznał, że w przypadku wielości wniosków podmiotów uprawnionych z tej samej grupy, o sposobie ich załatwienia decyduje okoliczność czy przed złożeniem wniosku przez innych uprawnionych z tej samej grupy - dokonano już wypłaty świadczenia na rzecz jednego z uprawnionych.

W momencie bowiem wypłaty świadczenia osobie uprawnionej, świadczenie traci status świadczenia niezrealizowanego i brak jest podstaw do wypłaty przez pozwanego organ kolejnych świadczeń kolejnym uprawnionym, niewskazanym przez pierwszego z wnioskodawców.

Okoliczność braku wskazania przez jednego z uprawnionych -pozostałych uprawnionych z tej samej kategorii - może stanowić podstawę do rozliczeń między nimi, ale nie w toku niniejszego postępowania.

Omawiany przepis kreuje bowiem krąg osób uprawnionych do wypłaty niezrealizowanego świadczenia po zmarłym emerycie lub renciście, ale nie określa stosunkowego podziału świadczenia w przypadku wielości uprawnionych.

Należy zatem stwierdzić, że błędny jest, prezentowany przez Sąd Okręgowy pogląd, jakoby ze względu na to, iż świadczenie niezrealizowane jest świadczeniem pieniężnym, to ma ono podzielny charakter i w niniejszej sprawie powinno ulec podziałowi, na dwie równe części. Świadczenia z ubezpieczenia społecznego nie mają charakteru cywilnoprawnego i prawo do nich nie podlega cesji, dziedziczeniu ani innej formie następstwa prawnego. Prawa i obowiązki ściśle związane z osobą zmarłego, jak również prawa, które z chwilą śmierci zmarłego przechodzą na określone osoby, nie należą do spadku (art. 922 § 2 k.c.). Prawo do tych świadczeń powstaje wyłącznie wskutek spełnienia ustawowych przesłanek określonych w przepisach z zakresu ubezpieczeń społecznych, zaś art. 136 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w sposób odmienny od prawa cywilnego reguluje prawo do niezrealizowanego świadczenia.

W świetle art. 136 ust. 1 cyt. ustawy, okoliczność, iż na dzień złożenia przez P. N. wniosku -dokonano już wypłaty świadczenia na rzecz M. N. -pozbawiła odwołującego prawa do niezrealizowanego świadczenia, skoro zgłosił on wniosek o realizację prawa w późniejszym terminie i prawo do tego świadczenia zostało już przyznane i zrealizowane podmiotowi uprawnionemu z tej samej kategorii (tj. na dzień złożenia wniosku przedmiotowe świadczenie emerytalne nie było już niezrealizowane).

W tym stanie rzeczy zasadnym okazał się zarzut naruszenia prawa materialnego art. 136 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS przez błędną jego wykładnię oraz niewłaściwe zastosowanie.

Mając powyższe na uwadze, Sąd Apelacyjny na podstawie art. 386 § 1 k.p.c. orzekł jak w sentencji wyroku.

del. SSO Roman Walewski SSA Małgorzata Woźniak-Zendran SSA Wiesława Stachowiak